

HỌC VIỆN THÁNH GIUSE - DÒNG TÊN VIỆT NAM

Bộ môn: Phụng Vụ

Giáo sư hướng dẫn: Lm. Giuse Đỗ Đình Tư, C.Ss.R.

Phụng Vụ Là Sự Thần Hóa

Học viên thực hiện:

Đaminh Nguyễn Văn Tấn, S.J.

Tháng 08 năm 2022

Tóm tắt

“Thần hóa” (*theosis*) là quá trình con người trở nên giống hoặc hợp nhất với Thiên Chúa. Con người có thể được “thần hóa” nhờ các bí tích, đặc biệt là bí tích Rửa Tội và bí tích Thánh Thể. Khởi đi từ phép Rửa, con người được tham dự vào sự sống thần thiêng của Ba Ngôi Thiên Chúa. Đây là ân huệ khởi đầu nhưng cũng là ân huệ quan trọng nhất. Nhờ bí tích Rửa Tội, ta được tái sinh làm con người mới nhờ kết hợp với Đức Kitô khổ nạn và phục sinh. Hơn nữa, trong hành trình cuộc đời, chúng ta được nuôi dưỡng sự sống thần linh nhờ bí tích Thánh Thể. Hay nói cách khác, con người được biến đổi từng ngày, được “thần hóa” nhờ kết hợp với chính Thiên Chúa là Đấng Thánh.

Từ khóa

Thần hóa, *theosis*, sự sống thần linh, bí tích Rửa Tội, bí tích Thánh Thể.

Dẫn nhập

Ngày nay, khi nghe nói “Thiên Chúa làm người để con người được làm ‘chúa’,” các Kitô hữu có thể cảm thấy đó là một câu nói bình thường. Tuy nhiên, khi được phát biểu trong những thế kỷ đầu của Giáo Hội, điều này sẽ gây sốc và khó có thể chấp nhận, bởi Giáo Hội buổi đầu bị ảnh hưởng bởi truyền thống Do Thái giáo, vốn quan niệm Thiên Chúa là Đấng toàn năng và cao vợi, trong khi con người thì tội lỗi, yếu đuối và thấp hèn. Và do đó, có một khoảng cách vô biên giữa Thiên Chúa và con người. Thế thì làm sao có thể chấp nhận việc con người có thể trở thành “chúa”? Làm sao để hiểu được điều này? Và điều này có nghĩa gì?

Có thể những điều tác giả thư thứ hai của Thánh Phêrô Tông Đồ viết sau đây sẽ mở ra cánh cửa cho chúng ta bước vào tìm kiếm câu trả lời: *“Thật vậy, Đức Kitô đã lấy thân lực của Người mà ban tặng chúng ta tất cả những gì giúp chúng ta được sống và sống đạo đức, khi Người cho chúng ta biết Đấng đã dùng vinh quang và sức mạnh của mình mà kêu gọi chúng ta. Nhờ vinh quang và sức mạnh ấy, Thiên Chúa đã ban tặng chúng ta những gì rất quý báu và trọng đại Người đã hứa, để nhờ đó, anh em được thông phần bản tính Thiên Chúa, sau khi đã thoát khỏi cảnh hư đốn do dục vọng gây ra trong trần gian.”* (2Pr 1,3-4)¹. Thực ra, đoạn thư này được các Giáo phụ gọi là nền tảng cơ bản cho học thuyết về “sự thần hóa” (Theosis).²

Chúng ta phải hiểu sự “*thần hóa - Theosis*” là gì? Con người làm sao có thể được “*thần hóa*”? Trong bài viết này, khi trình bày khái niệm về thần hóa, chúng tôi sẽ trình bày (1) cách hiểu của các Giáo phụ về vấn đề thần hóa, (2) tiếp theo là việc hiểu trong phụng vụ các bí tích như thế nào, (3) và cuối cùng sẽ là một vài đúc kết.

“Thần hóa - Theosis” nghĩa là gì?

Thuật ngữ “*thần hóa - theosis* (θεωσις)” trong tiếng Anh là “*deification*” hay “*divinization*” là quá trình biến đổi của những người tin trở nên giống (*likeness*) với Thiên Chúa.³ Sự biến đổi này có mục đích để con người hợp nhất với Thiên Chúa.⁴

¹ Nhóm Phiên Dịch Các Giờ Kinh Phụng Vụ, “Bản Dịch Kinh Thánh Các Giờ Kinh Phụng Vụ,” accessed May 18, 2022, <https://kctgkp.org/bible>.

² Andualem Dagmawi, “Theosis Some Ideas of Deification as Reflected throughout the Ethiopic Divine Liturgy” (St. Michaels College, 2009), 49, accessed August 20, 2022, <https://helvia.uco.es/xmlui/handle/10396/6369>.

³ X. “Introduction”, Stephen Finlan and Vladimir Kharlamov, *Theosis: Deification in Christian Theology*, Princeton theological monograph series 52 (Eugene (Or.): Pickwick, 2006), 1.

⁴ “Theosis (Eastern Christian Theology),” *Wikipedia*, July 26, 2022, accessed August 29, 2022, [https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Theosis_\(Eastern_Christian_theology\)&oldid=1100478035](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Theosis_(Eastern_Christian_theology)&oldid=1100478035).

Các từ Hy Lạp được sử dụng để nói về sự thần hóa: *henosis* - hiệp nhất (*union*); *metousia* - tham dự (*participation*); *metochos* - dự phần (*partaking*) và *koinonia* - chung chia (*communion*).⁵ Danh-động từ *θεός εἰμι* *theos eimi*, nghĩa là “to be god,” và đặc biệt *θεός γίγνομαι* *theos giguomai*, nghĩa là “to become god” được sử dụng một cách rộng rãi. Ở đây, từ “chúa” dùng cách viết thường để chỉ tính chất hữu hạn của con người.⁶ Con người sẽ mãi mãi không thể trở thành “Chúa” theo bản chất.

Theosis được tạo ra bởi sự thanh lọc cơ thể và tâm trí (*katharsis*) và sự soi sáng (*theoria*). Theo Chính Thống Giáo, *theosis* đạt được thông qua năng lượng hoạt động của con người và năng lượng tự thân (*uncreated*) của Thiên Chúa.⁷ Hơn nữa, Chính Thống Giáo còn xem ân sủng của *theosis* là nguồn cội cơ bản của sự tạo dựng và tồn hữu của con người.⁸

Theosis còn được hiểu theo nghĩa rộng đó là “sự hợp nhất, tham dự, dự phần, sự kết hợp/sự hợp tác, thần linh, dưỡng tử thần linh, liên kết với thần linh, giống với Chúa, biến đổi, nâng cao, biến hóa, hòa trộn, đồng hóa, xen lẫn, tái sinh, tái tạo và biến hình.”⁹

Theosis là tiến trình không có điểm dừng, hoặc không có kết thúc. Nó là một quá trình chưa hoàn thành, và nhấn mạnh đến sự hợp tác của con người để đạt được sự kiện toàn.¹⁰

Theo như trên, *theosis* có nền tảng từ câu Kinh Thánh trong thư thứ hai của Thánh Phêrô Tông Đồ, “anh em được thông phần bản tính Thiên Chúa”¹¹ (2Pr 1,4) “bản tính Thiên Chúa” thật ra dịch sát nghĩa hơn phải là “*bản tính thần linh - divine natural*”. Như vậy, theo Thánh Phêrô, con người có thể thông phần hoặc dự phần vào bản tính thần linh của Thiên Chúa. Đó có thể hiểu là *theosis* dành cho con người.

⁵ Norman Russell, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, Repr., Oxford early Christian studies (Oxford: Oxford University Press, 2009), 333-44.

⁶ Stephen Finlan and Vladimir Kharlamov, eds., *Theōsis: Deification in Christian Theology*, Princeton theological monograph series 52 (Eugene (Or.): Pickwick, 2006), 6.

⁷ Emil Bartos, *Deification in Eastern Orthodox Theology: [An Evaluation and Critique of the Theology of Dumitru Staniloae]*, Nachdr., Paternoster theological monographs (Carlisle: Paternoster Press, 2003), 253.

⁸ Ted A. Campbell, *Christian Confessions: A Historical Introduction*, Princeton theological monograph series 52 (Kentucky: Louisville, 2006), 48.

⁹ “Union, participation, partaking, communion/partnership, divine filiation, adoption, recreation, intertwined with the divine, similitude with God, transformation, elevation, transmutation, commingling, assimilation, intermingling, rebirth, regeneration, and transfiguration.” (FINLAN and KHARLAMOV (eds.), *Theōsis: Deification in Christian Theology*, p. 6)

¹⁰ Dagmawi, “Theosis Some Ideas of Deification as Reflected throughout the Ethiopic Divine Liturgy,” 5.

¹¹ Bản dịch của nhóm Phiên Dịch Các Giờ Kinh Phụng Vụ, 2011.

Theosis được coi là kế hoạch vĩnh cửu của Thiên Chúa đối với nhân loại và đó là mục đích cuối cùng của sự nhập thể.¹² Việc tham dự vào đời sống thần linh này khởi đi từ bí tích Rửa Tội và được nuôi dưỡng qua bí tích Thánh Thể. Khi cử hành phụng vụ, ta được tham dự vào ân sủng cứu độ này. Đó là một quá trình liên tục và cần có sự cởi mở trong Đức tin.

***Theosis* được các Giáo phụ trình bày như thế nào?**

Thánh Athanasiô trong tác phẩm “*Về cuộc nhập thể của Ngôi Lời*” đã viết: “Ngôi Lời trở thành con người để con người được thần hóa”.¹³ Để phát biểu được điều này hẳn Thánh Anathasiô đã phải vượt qua rất nhiều định kiến trong thời đại của thánh nhân. Nên nhớ rằng, trong những thế kỷ đầu của Giáo Hội, các tín hữu đã phải đấu tranh chống lại việc thần thánh hóa con người theo nghĩa ngoại giáo vốn phổ biến thời đó.¹⁴ Thực tế, các hoàng đế khi ấy tự cho mình là thần, và bắt mọi người phải tôn thờ họ. Làm sao để Thánh Anathasiô có thể vượt qua được định kiến thời đại của ngài? Làm sao có thể tin một Thiên Chúa quyền năng vượt xa con người trong khi vẫn có thể hiểu được con người có thể được thần hóa như Thánh Anathasiô đã trình bày? Điều này có thể hiểu được, bởi rõ ràng con người tội lỗi không bao giờ trở nên thánh thiện giống như Thiên Chúa. Kitô Giáo cũng khẳng định, bất kỳ thụ tạo nào cũng không thể trở nên như Thiên Chúa theo như bản thể học. Hay nói cách khác, các sinh vật được tạo thành không thể trở thành Thiên Chúa trong bản chất siêu việt của Ngài. Tuy nhiên, trong giới hạn của loài thụ tạo, dù con người không thể tự mình trở thành “chúa,” thì qua Người Con, Thiên Chúa làm cho con người được thần hóa và trở thành “đồng hình đồng dạng” với Ngài.

Theo các Giáo phụ, chính nhờ sự thông truyền (*communicability*) của Thiên Chúa mà con người có thể trở nên “chúa”. Hội Thánh và các Giáo phụ đầu tiên hiểu Thiên Chúa bởi hai đặc tính. Thứ nhất, sự không thể thông truyền (*incommunicability*) của Thiên Chúa nhằm bảo tồn sự duy nhất và không thể tiếp cận của Ngài. Thứ hai, đặc tính khả truyền (*communicability*) của Thiên Chúa để biểu lộ sự kết hợp của Ngài với con người và kết hợp con người với chính Ngài. Sự nhập thể chính là mối dây và là bằng chứng cho điều này. Như thế, chính nhờ đặc

¹² Kerry S. Robichaux, *Affirmation & Critique, Monographs: “...That We Might Be Made God”* (California: A&C Press, n.d.), 4, accessed August 30, 2022, <https://www.livingstream.com/es/affirmation-and-critique/88010001-affirmation-critique-monographs-that-we-might-be-made-god.html>.

¹³ Athanasius, “He was made man that we might be made God”, *On the Incarnation of the Word of God* (Palm Desert, CA: IChestertonStudy.com, 2011), 93.

¹⁴ Robichaux, *Affirmation & Critique, Monographs*, 8.

tính khả truyền này mà con người có thể trở thành “chúa”. Và nhờ đó, *theosis* trở thành sự kết hợp trọn hảo.¹⁵

Câu hỏi đặt ra là “trong cái gì và làm cách nào để chúng ta trở thành chúa?” Thực tế, con người mãi mãi hiện hữu trong sự giới hạn của mình, vì con người chỉ là thụ tạo của Thiên Chúa; trong khi đó Thiên Chúa là Thiên Chúa toàn năng, Ngài hiện diện cả bên ngoài tạo vật lẫn bên trong nó. Do đó, ta phải thừa nhận rằng con người chỉ được dự phần hoặc kết hợp với Thiên Chúa trong giới hạn của sự sáng tạo của con người.¹⁶

Theo trình thuật sáng tạo, Thiên Chúa sáng tạo mọi loài theo những chủng loại của chúng (*St* 1,11-12.21.24-25). Tuy nhiên, khi sáng tạo con người thì Ngài không nói như vậy, nhưng là “Chúng ta hãy làm ra con người theo hình ảnh chúng ta, giống như chúng ta” (*St* 1,26) Điều này có nghĩa con người là một phần đặc biệt của sáng tạo. Thánh Phaolô cũng nói con người là một dòng giống (*Genos - giống, loài*) của Thiên Chúa (x. *Cv* 17,29).

Sự nhập thể - thần tính được ban tặng cho con người

Ngang qua nhập thể (*Incarnation*) thần tính đi vào nhân loại và Thiên Chúa đã thông truyền Ngài cho con người. Giờ đây, Thiên Chúa và con người được kết hợp trong một thụ tạo duy nhất trong đó cả thần tính và nhân tính được kết hợp mà không hề suy giảm. Qua sự nhập thể của Đức Kitô con người được thần hóa. Khi nhập thể, Đức Kitô đã mang thần tính là nguồn của *theosis* vào nhân loại với tư cách là đối tượng của sự thần hóa.¹⁷

Sự phục sinh - nhân loại được thần tính hóa

Ngang qua sự phục sinh của Đức Kitô, các tín hữu được dự phần vào Thiên Chúa. Bởi vì, chính Đức Kitô là con người duy nhất với hai bản tính Thiên Chúa và con người trong một ngôi vị. Ngài được gọi là Con Thiên Chúa (*Ga* 1,18; 3,16.18; 1*Ga* 4,9). Ngài cũng được gọi là con người (*Mt* 12,8; *Mc* 10,45; *Lc* 9,22; *Ga* 3,13; *Cv* 7,56; *Kh* 14,14) và là đại diện hoàn hảo cho con người.

Theoria

Theoria là sự soi sáng hay trải nghiệm trực tiếp kinh nghiệm về Thiên Chúa Ba Ngôi. Con người hiểu biết và trải nghiệm ý nghĩa của việc trở thành con người hoàn toàn, tức là hình ảnh được tạo thành của Thiên Chúa Ba Ngôi. Qua sự hiệp thông với Chúa Giêsu Kitô, Thiên

¹⁵ Robichaux, *Affirmation & Critique, Monographs*, 9.

¹⁶ *Ibid.*, 11.

¹⁷ *Ibid.*, 15.

Chúa chia sẻ chính mình với loài người, để làm cho họ phù hợp với tất cả những gì Ngài có trong sự hiểu biết, sự công chính và thánh thiện.

Khi Thiên Chúa trở thành con người, qua Đức Giêsu Kitô, ngoại trừ tội lỗi, Ngài cũng sẽ làm cho con người trở thành “chúa”, tức là theo nghĩa trở nên “thánh thiện” hoặc “nên thánh”. Thánh Irênê đã giải thích giáo lý này trong lời nói đầu của cuốn 5 trong tác phẩm *Against Heresies* như sau: “Ngôi Lời của Thiên Chúa, Đức Giêsu Kitô Chúa chúng ta, Đấng đã, nhờ tình yêu siêu việt của Ngài, trở nên giống như chúng ta, để Ngài có thể đưa chúng ta trở thành chính Ngài.”

Theosis trong phụng vụ

Trong phụng vụ, sự thần hóa được thực hiện trong các bí tích, đặc biệt bí tích Rửa Tội và bí tích Thánh Thể.

Theo Thánh Dionysius, *theosis* được định nghĩa: “sự đồng hóa và sự kết hợp với Thiên Chúa trong chừng mực có thể đạt được là sự thần hóa.” Chúng ta dự phần vào Thiên Chúa do đó trở nên giống Thiên Chúa. “Thần” sử dụng theo nghĩa tương tự chứ không phải nghĩa bản thể hoặc duy nhất tính. Điều này mang cùng một cách diễn tả như Thánh Phêrô đã nói “*để nhờ đó, anh em được thông phần bản tính Thiên Chúa, sau khi đã thoát khỏi cảnh hư đốn do dục vọng gây ra trong trần gian.*” (2Pr 1,4) Do đó câu hỏi đặt ra không phải là “chúng ta có thực sự trở thành Chúa không?” hoặc “các Kitô hữu có hấp thụ vào Chúa thật không?” Đúng hơn câu hỏi đặt ra phải là “các Kitô hữu dự phần và kết hợp với Thiên Chúa, do đó trở nên giống Thiên Chúa, noi gương sự trong sạch của Ngài qua các bí tích và phụng vụ của Phép Rửa và Thánh Thể như thế nào?”¹⁸

Bí tích Rửa Tội

Theo Thánh Dionysius, việc rửa tội cho ra đời một vị “thần” và phép Thánh Thể làm gia tăng sự tham dự của một người vào Thiên Chúa. Còn theo như Norman Russell, “trên thực tế, *theosis* được sử dụng thường xuyên nhất liên quan đến hoạt động của các bí tích.”¹⁹

Với bí tích Rửa Tội, *Ecclesiastical Hierarchy*, Caput II, miêu tả về sự “đồng hóa và kết hợp của chúng ta với Thiên Chúa.” Sự cần thiết của chúng ta là việc “chuẩn bị của chúng ta để

¹⁸ Christian B. Wagner, “The Sacraments and Theosis,” *Militant Thomist*, last modified August 16, 2021, accessed August 31, 2022, <https://www.christianbwagner.com/post/the-sacraments-and-theosis>.

¹⁹ Russell, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, 235-295.

phục hồi phần siêu nhiên của ta nơi linh hồn, để ta có thể tiếp nhận những lời nói và việc làm thiêng liêng khác. Việc tái sinh sự thánh thiện và thiêng liêng nhất của ta là được sinh ra trong Chúa.” Phép Rửa được xem như là chuyển động đầu tiên và sự biến đổi đó thành cuộc sống của *theosis*.

Thánh Dionysius tin rằng mỗi biểu tượng trong phép Rửa đều hướng tới *theosis* như là sự tận cùng của bí tích. Việc xúc dầu trên trán biểu tượng cho một người chiến thắng đã “lật đổ những rào cản của tội lỗi theo gương Thiên Chúa, người đó đã chết với Chúa Kitô, và đối với tội lỗi trong phép Rửa.” Việc cởi bỏ quần áo và “chôn” trong nước và ngâm ba lần đều có ý nghĩa linh hồn phải được tách rời khỏi những thứ liên kết trước đó và được bao phủ bởi nước giống như linh hồn được bao phủ trong lòng đất khi chết. Nó được thực hiện ba lần tượng trưng cho ba ngày Chúa Giêsu nằm trong mộ.

Tiếp theo, áo trắng được mặc lên người mới được rửa tội thể hiện sự trở nên giống Thiên Chúa. Một ấn tín được đặt trên người mới được rửa tội là một sự xác chuẩn. Điều này nói lên sự tham dự của Chúa Thánh Thần trong phép Rửa, thể hiện sự liên kết trọn vẹn của người mới lãnh nhận với Chúa Thánh Thần. Thánh Dionysius gọi phép Rửa là “sự tái sinh thần thiêng” (*Divine birth*) hay “sự ra đời của một vị thần” (*birth of a god*). Sự khởi đầu của chúng ta với *theosis* được thực hiện bởi phép Thánh Tẩy, trong đó xác thịt tội lỗi của chúng ta bị giết chết, chúng ta được tái sinh, được kết hợp với Đấng Kitô.

Bí tích Thánh Thể

Mối quan hệ giữa bí tích Thánh Tẩy và bí tích Thánh Thể là mối quan hệ giữa tái sinh và kiện toàn hay hoàn thiện. Trong phép Thánh Tẩy, sự sống của một “vị thần” được bắt đầu, sự kết hợp và hiệp thông với Đấng được khai sinh, nhưng trong bí tích Thánh Thể, sự sống của một “vị thần” được đưa vào kết quả thân mật nhất, với việc ăn chính Thiên Chúa.

Cử hành phụng vụ trong bí tích Thánh Thể cho thấy chiều kích khác nhau của *theosis*. Việc đọc Thánh Vịnh và Kinh Thánh giúp chúng ta tiếp nhận các mâu nhiệm siêu nhiên để từ đó được soi sáng về cuộc sống thần linh. Trong các bài hát, linh hồn ta được “hòa hợp” với Đấng Siêu Nhiên. Tiếp đến, Tin Mừng được công bố trong Thánh Lễ là phương tiện để ta đạt được *theosis*. Vì những lời mời gọi, ngang qua tình yêu của con người, dự phần vào những công việc của Chúa Giêsu và chúng ta được hợp nhất với Ngài. Chúng ta được trở nên hoàn thiện khi chúng ta được thông phần với Thiên Chúa, đặc biệt khi chúng ta rước Chúa Giêsu Thánh Thể. Trong tư tưởng của Thánh Dionysius, việc tiếp rước Thánh Thể thực sự là đỉnh cao của *theosis*, điều này được thể hiện trong Lễ Tạ Ôn sau khi rước lễ.

Với Thánh Dionysius, *theosis* không tách rời cuộc sống này, đúng hơn, nó được thể hiện qua những phương thể hữu hình. Qua các bí tích, chúng ta được “tái sinh” và được “kết hợp và dự phần” với sự sống thần linh. Với bí tích Rửa Tội, *theosis* được bắt đầu, hay như Thánh Dionysius nói “một vị thần được sinh ra” (*a god is birth*). Hạt giống thần linh được gieo vào trong lòng chúng ta. Chúng ta được đưa vào và kết hợp thực sự với Đấng Thánh, được tham dự vào các ân sủng của Ngài. Bí tích Thánh Thể đưa chúng ta đến đỉnh cao nhờ dự phần vào sự sống của Thiên Chúa. Điều này đóng dấu tất cả các bí tích khác và đưa chúng ta đến sự trọn hảo.

Kết luận

Tóm lại, “*thần hóa*” (*theosis*) là quá trình con người trở nên giống hoặc hợp nhất với Thiên Chúa. Con người có thể được “*theosis*” nhờ các bí tích, đặc biệt là bí tích Rửa Tội và Thánh Thể. Nhờ bí tích Rửa Tội, chúng ta được “sinh ra” trong *theosis* và sau đó được duy trì và làm mới nhờ bí tích Thánh Thể.

Khởi đi từ phép Rửa, con người được tham dự vào sự sống thần thiêng của Ba Ngôi Thiên Chúa (GLHTCG số 265). Như vậy, qua bí tích Rửa Tội, con người bước đầu được thông phần vào sự sống thần linh. Đây là ân huệ khởi đầu nhưng cũng là ân huệ quan trọng nhất. Mỗi lần ta tham dự vào việc cử hành bí tích Rửa tội, ta nhớ lại những ân huệ ta đã lãnh nhận trong ngày ta lãnh nhận bí tích đó. Ta biết rằng ta được tái sinh làm con người mới nhờ kết hợp với Đức Kitô khổ nạn và phục sinh.

Trong hành trình cuộc đời, chúng ta được nuôi dưỡng sự sống thần linh nhờ bí tích Thánh Thể. Sự sống thần linh được con người lãnh nhận qua việc lãnh nhận chính Chúa Giêsu Thánh Thể. Hay nói cách khác, con người được biến đổi từng ngày, được “*thần hóa*” nhờ kết hợp với chính Thiên Chúa là Đấng Thánh.

Hơn nữa, chính Chúa Giêsu đã nói, khi kẻ chết sống lại, con người sẽ trở nên như các thiên thần (Mc 12,25), hay nói cách khác, con người sẽ trở nên như thần linh. Lúc đó, con người không còn bị lệ thuộc thế giới hữu hạn vật chất nữa.

Giáo thuyết này (*theosis*) có một ý nghĩa to lớn đối với đời sống của các Kitô hữu. Thật vậy, nó giúp nhìn ra ân huệ đặc biệt của các bí tích, đặc biệt là bí tích Thánh Thể. Nhờ bí tích này chúng ta được sinh ra trong sự sống thần linh của Thiên Chúa. Đồng thời, nó giúp ý thức hơn về sự cao quý của bí tích Thánh Thể, nguồn mạch và đỉnh cao của đời sống Đức tin, nhờ đó giúp chúng ta tham dự vào đời sống thần linh của Thiên Chúa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Athanasius. *On the Incarnation of the Word of God*. Palm Desert, CA: IChestertonStudy.com, 2011.
- Bartos, Emil. *Deification in Eastern Orthodox Theology: [An Evaluation and Critique of the Theology of Dumitru Staniloae]*. Nachdr. Paternoster theological monographs. Carlisle: Paternoster Press, 2003.
- Các Giờ Kinh Phụng Vụ. “Bản Dịch Kinh Thánh Các Giờ Kinh Phụng Vụ.” Accessed May 18, 2022. <https://kctgkpv.org/bible>.
- Campbell, Ted A. *Christian Confessions: A Historical Introduction*. Princeton theological monograph series 52. Kentucky: Louisville, 2006.
- Dagmawi, Andualem. “Theosis Some Ideas of Deification as Reflected throughout the Ethiopic Divine Liturgy.” St. Michaels College, 2009. Accessed August 20, 2022. <https://helvia.uco.es/xmlui/handle/10396/6369>.
- Finlan, Stephen, & Vladimir Kharlamov. *Theosis: Deification in Christian Theology*. Princeton theological monograph series 52. Eugene (Or.): Pickwick, 2006.
- , eds. *Theōsis: Deification in Christian Theology*. Princeton theological monograph series 52. Eugene (Or.): Pickwick, 2006.
- Robichaux, Kerry S. *Affirmation & Critique, Monographs: “...That We Might Be Made God.”* California: A&C Press, n.d. Accessed August 30, 2022. <https://www.livingstream.com/es/affirmation-and-critique/88010001-affirmation-critique-monographs-that-we-might-be-made-god.html>.
- Russell, Norman. *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*. Repr. Oxford early Christian studies. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Wagner, Christian B. “The Sacraments and Theosis.” *Militant Thomist*. Last modified August 16, 2021. Accessed August 31, 2022. <https://www.christianbwagner.com/post/the-sacraments-and-theosis>.
- “Theosis (Eastern Christian Theology).” *Wikipedia*, July 26, 2022. Accessed August 29, 2022. [https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Theosis_\(Eastern_Christian_theology\)&oldid=1100478035](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Theosis_(Eastern_Christian_theology)&oldid=1100478035).